

CSR och välgörenhet

Dags för omprövning?

Forskningsrapport 10/2016

2016-12-20

New Context AB

New Context AB

Bakgrund

Välgörenhet är en fråga som många företag funderar över. I Sverige och i hela Europa har företag av tradition inte behövt ta hand om samhällsfunktioner, det har vi haft ett politikerstyrt samhälle som skött. Att då avsätta pengar till samhällsfunktioner har vi inte sett nödvändigt, utan kanske till och med skadligt. Vad har ett företag för kompetens att avgöra hur stöd till fattiga eller idrottsföreningar eller vad det nu vara månede skall utformas, och än mindre om det gäller u-länder, där företagen kanske inte ens är verksamma.

Jag har i många sammanhang, speciellt utomlands, debatterat om välgörenhet är en del av företagens CSR-arbete och alltid hävdad att så inte är fallet såvida det inte är fråga om att stötta samhället i svaga stater där staten och det offentliga inte förmår skapa den infrastruktur som företagen behöver. Min linje har varit att det viktiga är inte vad företagen gör av sin vinst utan hur de har intjänat den. Fokus är att därför att granska företagen och inte vad ägaren gör med vinsten (Microsoft contra Bill Gates för att ta ett närliggande exempel).

Problemet är nu bara det att vårt samhälle inte fungerar enligt mallen längre. Vi har tiggare på gatorna, flyktingar i många kommuner som inte tas om hand, vi har samhällsfunktioner som vård, skola, omsorg, polisväsende som inte lever upp till lågt ställda förväntningar. Hur skall vi i det ljuset idag se på välgörenhet?

Innan vårt samhälle var uppbyggt enligt principerna om offentligt finansierad vård, omsorg, skola och andra skyddsmekanismer spelade företagens arbete en viktig roll. En av de första insatserna kan sägas vara STAB:s kampanj om Solstickan där man lämnade 0,5 öre per såld tändsticksask i bidrag till stöd för behövande barn. Einar Nermans teckning av solstickegossen sägs vara världens mest spridda konstverk. Det finns kritiker som menar att det var STABs sätt att tvätta av sig den dåliga image man hade efter Krügerkraschen men ingen kan förneka kampanjens viktiga resultat.

1. Den internationella debatten

Synen på välgörenhet har delat Europa och USA. I USA är förvisso skatterna låga och många institutioner privata. Universiteten är kanske det bästa exemplet. Företag som har råd betalar frikostig sjukvård (t.ex. bilföretagen) men de som inte har anställning i ett solitt företag har kanske ingen sjukförsäkring alls (jfr debatten om Obamacare). Det har varit naturligt för amerikanska företag att visa sin goda vilja med en donation. Oftast görs donationen av ägaren själv, av hans privata förmögenhet. Bill & Melinda Gates Foundation som har 44 mrd USD i tillgångar är idag en större bidragsgivare än de flesta europeiska länders biståndsorgan.

I Europa har vi ett utbyggt socialförsäkringssystem, en offentligt finansierad sjukvård och utbildningsväsende och pensionssystem. Samhället har subventionerade bostäder för de som har låg inkomst och de som är utan arbete får stöd i form av bidrag och omskolningsstöd. Man skall inte behöva tigga!

Sverige har kanske i sin självsyn sett sig som ett föregångsland och haft högre ambitionsnivå än de flesta andra europeiska länder. Detta grundades under Per Albins folkhem men i den version som Tage Erlander kallade "Det starka samhället" kom det fram inslag av kontroll och överförmynderi som eroderade förtroendet för den svenska modellen inom detta område. Systemet fungerade dock i kraft av ständigt höjda skatter fram till början av 1990-talet, men efter det har vi förmodligen privatiserat skolor och sjukvård i snabbare takt än de flesta jämförbara länder. Pensionssystemet har vi reformerat så att det inte hotar ekonomin, men till priset av att vi nu har förhållandevis låga pensioner.

Länder utanför USA och Europa har ofta en inställning till välgörenhet som ligger närmare den amerikanska än den europeiska. I Asien är det amerikanska tänkandet väl penetrerat och många affärsmän och politiker har studerat vid amerikanska universitet. I mindre utvecklade länder i Sydasiern, Afrika och Latinamerika är det samhällenas bräcklighet som gör att man förväntar sig att utländska företag skall spela en roll i att bygga upp infrastrukturen.

2. Välgörenhetsorganisationer utomlands

Eftersom det finns ett behov av att fastställa vilka välgörenhetsorganisationer som kan ta emot avdragsgiltiga bidrag finns i de flesta länder myndigheter nära anknutna till landets skattemyndigheter som registrerar sådana organisationer. I USA sköts frågorna av IRS. I Storbritannien finns flera olika bland annat Charity Commission of England and Wales, som är en myndighet som hjälper enskilda och företag med att etablera och driva hjälporganisationer.

I USA är bidrag till välgörenhet avdragsgill inom vissa gränser. Reglerna är komplicerade och även om det finns information på det amerikanska skatteverket IRS hemsida har det uppstått en stor marknad för konsultföretag. Om ett företag köper platser på en välgörenhetsgala för ett antal av sina anställda får man t.ex. dra av självkostnaden för platserna men inte det nominella beloppet som ju skall innehålla en gåvoandel. En vanlig frågeställning för en amerikansk företagsledare är om det är mer ekonomiskt fördelaktigt att han/hon betalar gåvan privat och kanske tar ut en större vinst/utdelning. Det går inte att ge ett enkelt svar på en sådan fråga. Det är återigen en sak som skapat en marknad för många konsultföretag.

I andra länder varierar reglerna för företags avdragsrätt. I Kina har t.ex. utländska företag större möjlighet att dra av kostnader för välgörenhet till de godkända organisationerna än vad kinesiska företagen har. En förutsättning är dock att välgörenheten riktas mot kinesiska mottagare.

3. Svenska välgörenhetsorganisationer

Den totala insamlingsverksamheten uppvisar en stigande utveckling. Under de 10 åren 2006-15 har insamlingsresultatet ökat från 10,5 till 19,5 miljarder. Av detta kom år 2015 44,8 % från allmänheten, 34,1 % från myndigheter, 13,1 % från organisationer och 8 % från företag. Allmänheten är därmed klart den ledande aktören när det gäller att ge bidrag, när 6 gånger större än bidragen från företagen.

I Sverige finns ett särskilt system för att granska välgörenhetsorganisationer ur synvinkeln att de inte använder alltför stor del av sina intäkter till löner och administration. Kontrollen görs av Svensk Insamlingskontroll (www.insamlingskontroll.se) och har blivit känt som organisationen som ger tillstånd att använda s.k. 90-konton, dvs postgiro/plusgirokonton och bankgirokonton som börjar på 90. Organisationen har arbetsmarknadens parter som sina huvudmän och har f.n. 425 registrerade organisationer, en svag ökning jämfört med tidigare år. På hemsidan finns ett omfattande regelverk varav bland annat framgår att man organisationen tre år i rad haft administrationskostnader över 25% av det insamlade beloppet så utesluts organisationen.

För att navigera bland den stora mängden hjälporganisationer kan man använda sig av den svenska webbsidan www.charityrating.org som startades 2005 och dess mer praktiskt inriktade verktyg www.givarguiden.se.

Hjälporganisationernas främsta organisation är Frivilligorganisationernas Insamlingsråd (www.frii.se). De kan ses som organisationernas motpart till Svensk Insamlingskontroll. En organisation behöver dock inte vara medlem i FRII för att kunna erhålla ett 90-konto. Enligt FRIIs hemsida har man idag 149 medlemsorganisationer. De övriga organisationerna som har 90-konton är oftast mindre. FRII har medlemskrav som i stort skuggar de krav som Svensk Insamlingskontroll har men i några fall går längre. Om man som organisation inte följer FRIIs kvalitetskod löper man risk att bli utesluten.

FRII publicerar löpande statistik över hjälporganisationernas insamlingsresultat. Statistiken över de 10 största organisationerna efter insamlingsresultat från allmänheten ger följande resultat för 2015:

1. UNICEF Sverige	670 mkr
2. Cancerfonden	607
3. Läkare utan gränser	535
4. Rädda Barnen	524
5. Sverige för UNHCR	492
6. Svenska Röda Korset	398
7. SOS Barnbyar	348
8. Barncancerfonden	337
9. Hjärt-Lungfonden	307
10. Världsnaturfonden WWF	297

Detta kan jämföras med företagsbidragen 2015 till de största organisationerna enligt följande tabell

1. UNICEF	221 mkr
2. Cancerfonden	111
3. UNHCR	99
4. Barncancerfonden	86
5. Sveriges Olympiska Kommité	83
6. Världsnaturfonden WWF	82
7. Rädda Barnen	56
8. SOS Barnbyar	46
9. Läkare utan gränser	45
10. Röda Korset	45

Om man ser till organisationernas totala intäkter, dvs inkluderar bidrag från myndigheter, organisationer och företag, är Rädda Barnen den största hjälporganisationen i Sverige, följt av Svenska Kyrkan och Röda Korset.

4. Skatteaspekter

Samhället syn på välgörenhet kan enklast avläsas i skattebestämmelserna. Där välgörenhetsbidrag är avdragsgilla skapas ett starkt incitament till välgörenhet. När det inte är avdragsgillt bortfaller många incitament.

I Sverige kan företag inte göra avdrag för bidrag till hjälporganisationer. Om företag lämnar gåvor skall det behandlas som övriga icke avdragsgilla kostnader, såsom extern representation som överskrider normen, och inte sänka det resultat som redovisas till skattemyndigheten som vinst. Företag kan dock göra bidraget avdragsgillt om det utformas i ett partnerskap med hjälporganisationen. Då ska det dels finnas en koppling till företagets verksamhet, dels finnas en motprestation från hjälporganisationen till företaget. Om företaget inte vill ha en sådan motpresentation kan det visserligen få ett diplom, rätt att använda hjälporganisationens logga etc., men bidraget blir inte avdragsgillt. På vissa hjälporganisationers hemsidor finns beskrivning av villkoren för företagssamarbete, på andra finns endast en förteckning av samarbetsföretagens loggor.

Det finns en spridd uppfattning att svenska företag och svenska företagsledare är mindre benägna än motsvarigheter utomlands att idka välgörenhet. De som nu framträder och bryter denna trend får stor uppmärksamhet, senast fastighetsmagnaten Roger Akelius som enligt en stort uppslagen artikel i Dagens Industri den 26 november lovar ge lika stort bidrag till Läkare utan gränser som organisationen får in totalt i december 2016. Av artikeln framgår inte om Akelius avser lämna gåvan som privatperson eller genom sina företag.

För privatpersoner gällde från 2011 fram till 31 december 2015 att skatteavdrag kunde göras om beloppet var mellan 2000 och 6000 under ett år och utbetalas till godkänd hjälporganisation. En klar inskränkning var att bara sådant bidrag som gick till socialt arbete, t.ex. Stadsmissionens arbete, var avdragsgillt, inte bidrag till t.ex. medicinskt forskningsarbete som de olika cancerfonderna. Det

maximala skatteavdraget var $25\% \times 6000 = 1500$. Genom riksdagsbeslut 25 november 2015 avskaffades denna avdragsmöjlighet från 1 januari 2016. Det sågs som ett typiskt "återställarbeslut" av den nya socialdemokratiska regeringen, som aldrig varit förtjust i skattesubventionering av privat välgörenhet. Även om skattereglerna i Sverige således gynnar företagens välgörenhet och inte privatpersonerna är det bidragen från privatpersoner som står för den stora andelen av välgörenheten.

5. Slutsatser

Det är beklagligt att den svenska modellen med statligt finansierad social verksamhet, statligt bistånd osv inte fungerar så bra i dagens ekonomiska och politiska läge. Skulle viktiga samhällsfunktioner som skola, vård, forskning, bistånd inte kunna upprätthållas är det rimligt att företag får bära en ökad del av bördan och det är troligt att företagen inte drar sig för att medverka till en lösning. Forskning är kanske ett tydligt exempel där insatser som Nobelpriset och de amerikanska företagsledarnas bidrag till ledande universitet är typiska för framgångsrika privata donationer. Man får då noga bevaka att företagens arbete på detta område inte innebär lägre ambitionsnivå när det gäller andra CSR-frågor som miljö, arbetsrätt och mänskliga rättigheter. Det är också viktigt att granska företagens arbete med välgörenhet för att se om utlovade bidrag verkligen utbetalats, om medlen har använts effektivt etc. Den hållbarhetsredovisning som stora företag och organisationer är ålagda att göra från och med 2017 kan vara ett verksamt medel att skapa transparenta redovisningssystem men det är i skrivande stund oklart om organisationer som FRIL kommer att ta med detta som krav i sin kvalitetskod. När det gäller bidrag för hantering av plötsliga kriser som Tsunamikatastrofen 2004 och flyktingkrisen 2015 är det snarare allmänhetens givmildhet som kan spela avgörande roll. De ändringar i skattereglerna som genomfördes i och med detta år kan inte sägas ha minskat allmänhetens engagemang.

Stockholm i december 2016

Bengt Johansson

English summary

Charity or philanthropy has been a part of companies' work to support society since a long period of time and all over the world. In the debate about Corporate Social Responsibility (CSR) there have been divergent views as to whether charity is a part of the CSR work or a task for the owner of the company rather than the company itself. There has also been a vivid discussion as to whether charity work gives a high CSR profile and can replace other traditional CSR tasks such as environment, labour affairs, respect for human rights and anti-corruption. There is an obvious split between the American tradition of having charity as a cornerstone for a good corporate citizen and the European way of analysing not what a company (its owners in particular) does with the profit but how the profit is earned. Recently there has been an obvious increase in corporate philanthropy. Large donations by US entrepreneurs like Bill Gates and Mark Zuckerberg have set an example also for the smaller entrepreneurs. The examples in Europe are however smaller in scale and in societal influence. On the other hand, a reality that is obvious to an observer in Europe is that our societies are no longer able to provide the same social welfare and support to its citizens as before. All around Europe we now see beggars in the streets, large number of homeless people, unemployed young people and retired senior citizens living in a poverty we thought was part of our past history. The report discusses from experiences in Sweden if companies' engagement in these issues receive the right tax incentives and how we could use this potential better by applying CSR policies.

For other reports, see our web site www.newcontext.se